

KOSZTOLÁNCZY TIBOR

Hétköznapiak a Nyugat folyóiratnál

(1911. január – március)

1.

Az 1911 elején lezajlott Nyugat-válság kimenetele viszonylag jól ismert. Január utolsó hetében Hatvany Lajos felszólította Osvát Ernőt, hogy változtasson a Nyugat szerkesztéspolitikáján, és mostantól az ő útmutatásait kövesse. Osvát ezt az eljárást visszautasította, és felhívta Hatvany figyelmét, hogy miután addig elmulasztotta a felelős szerkesztő jogkörének szerződésbeni szabályozását, a fennálló helyzet elismerésével mindezt haladéktalanul pótolja. A garanciát Hatvany – napokon át húzódó „tárgyalások” után – megtagadta, mire Osvát február 4-én lemondott a szerkesztésről. Hatvany ezt tudomásul vette, és úgy gondolta, hogy a Nyugatot – Ignotus és egy „lector” szerkesztői közreműködésével – birtokba veszi.¹ Ám Osvát szimpatizánsai másnap összegyűltek a Palermo kávéházban, ahol a szerkesztő iránti szolidaritásukat hangoztatva kinyilvánították, hogy bojkottálni fogják az „új”, Osvát nélküli Nyugatot. Hatvanyt megdöbbenette az Osváttal szimpatizálók nagy száma, miközben őt kisszámú szövetségesei is cserbenhagyták. Végül kiadta a másfél évre érvényes nyilatkozatot, de közölte, hogy a Nyugat ügyében további anyagi befektetésekre nem hajlandó – és elutazott Berlinbe. (Ehhez a „megoldáshoz” a Nyugat-válságok idején többször folyamodott.) Tervét viszont nem adta fel, hogy – az ő kifejezését idézve – a „Palermo-patkányhad ügyében” a nyilvánosságot a maga oldalára állítsa.²

2.

Az irodalompolitika-vita időszaka a Nyugat folyóirat hőskorának egyik legjobban dokumentálható szelete.³ A kérdéssel foglalkozó publikációkban kevesebb szó esik arról, hogy az Osvát elleni harcias fellépésben a bűnbakkeresés motívuma is közrejátszhatott. Az 1910 augusztusában létrejött Nyugat Könyvkiadó Rt.-nek Hatvany Lajos és apja, Hatvany-Deutsch Sándor voltak a főreszvényesei.⁴ A jelentős tőkebe-

¹ Hatvany Lajos – Ady Endrének, Budapest, 1911. február 5. után = ADY Endre *Összes Művei: Levelezése (1910–1911)*, s. a. r. VITÁLYOS László, Bp., Akadémiai – Argumentum, 2009, III, 201–202.

² Hatvany Lajos – Ady Endrének, Berlin, 1911. május 2. = *Uo.*, 251.

³ ADY Endre *Összes Művei: Újságcikkek, tanulmányok*, s. a. r. LÁNG József, VEZÉR Erzsébet, Bp., Akadémiai, 1973, X, 437–501; FRÁTER Zoltán, *Osvát Ernő élete és halála*, Bp., Magvető, 1987, 95–111; NAGY Sz. Péter, *Hatvany Lajos*, Bp., Balassi, 1993, 35–45.

⁴ A 110 darab, egyenként ezerkoronás részvényt a következő személyek jegyezték: Hatvany Lajos 40 db, Hatvany-Deutsch Sándor 20 db, Kohner Adolf, Helvey Tivadar, ifj. Chorin Ferenc, Goldberger Leó,

fektetés ellenére a lap példányszáma, befolyása érdemben nem növekedett, miközben a vállalat alig fél év alatt csődközeli helyzetbe került. A kedvezőtlen mérlegért Osvát *kis részben* mondható felelősnek, legfeljebb a szerzőknek kifizetett időnkénti túlzó honoráriumokat róhatnánk fel neki. A kudarcot főként a kiadói üzletpolitika idézte elő, és ennek fontos elhatározásai mögött Hatvany állt. Az ő döntése volt a folyóirat terjedelmének megnövelése;⁵ több szerzőt is külön javadalmazással „kizárólagosan” a folyóirathoz kötöttek, másokat jelentős előlegekkel ösztönöztek. 1910 őszén folytatódott a költséges vidéki matinék sorozata, mindazonáltal a Pécsset, Miskolcon, Marosvásárhelyt megtartott fellépések hatására érdemben nem bővült az előfizetők köre.

A legfőbb cél a könyvkiadás felfuttatása lett. A Nyugat hagyományos formátumú könyvei mellett elindították a Nyugat Könyvtár sorozatát. Az ilyen jellegű vállalkozásokat a nagy kiadók kellő előkészítés után, biztos vásárlói körre építve hirdették meg, javarészt előfizetői rendszerben – a Nyugat egyes példányokat árusított. A füzetek kínézetre igénytelenek voltak, és többször a folyóiratban már közreadott publikációkat tartalmaztak.⁶ A bevételekhez mérten a felmerült költségek aránytalanul magasnak bizonyultak, és a kiadásokat a részvénytársaság alaptőkéjéből finanszírozták.⁷ Mindez egy szabályosan működő, a kiszámítható üzletet előtérbe helyező részvénytársaságnál nem történhetett volna meg. Azonban a Nyugat Könyvkiadó Rt.-nél az igazgatóságban többségében Hatvany Lajos megbízottai ültek. Hatvany döntéseit Miklós László, a Deutsch Ignác és Fia cég főtisztviselője közvetítette a Nyugathoz; Wilhelm Arthur szintén a cég vezető hivatalnokaként dolgozott; Ignotus és Osvát – a vita elmérgesedéséig – Hatvany döntéseinek kedvezményezettjei voltak; ifj. Chorin Ferenc és Brüll Alfréd nagyiparosokról pedig kevésbé feltételezhető, hogy közlelről követték volna az ügymenetet.

3.

Az Osvát és Hatvany közötti szakítás után a Nyugat-szerkesztők kényelmetlen helyzetben találták magukat. Érezték, hogy a mecénásukkal való korábbi jó viszony teljesen már nem állítható helyre, azonban továbbra is szükségük volt a Hatvanytól érkező

Elbogen Károly, Weiss Manfréd, Hatvany-Deutsch Béla, Károlyi Imre, Lánczy Leó 5–5 db, Brüll Alfréd 3 db, Fleischl Sándor 2 db – ehhez jött apportként a folyóirat.

⁵ Fenyő Miksa – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1910. december 3. Idézi BUDA Attila, *A levelezések őszintesége avagy a filológus kategorikus imperatívusza = A Nyugat-jelenség (1908–1998)*, szerk. SZABÓ B. István, Bp., Anonymus, 1998, 73–74.

⁶ Lásd például a következő kiadványok anyagát: HATVANY Lajos, *Gyulai Pál estéje* (9.), LACZKÓ Géza, *A porosz levél, Madame de Rothe halála* (13.), BABITS Mihály, *Két kritika* (18.), TERSÁNSZKY Józsi Jenő, *A tavasz napja süttötte...* (34.) – mindegyik füzet 1911-ben került a boltokba, zárójelben a Nyugat Könyvtár sorszáma olvasható.

⁷ Fenyő Miksa – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1910. december 8. = *Levelek Hatvany Lajoshoz*, kiad. HATVANY Lajosné, Bp., Szépirodalmi, 1967, 102–104.

anyagi támogatásra. A helyzetet bonyolította, hogy a szerkesztők magánemberekként jelentékeny kölcsönökkel tartoztak Hatvanynak. E tekintetben Fenyő volt Hatvany legrégebb „kliense”, 1907-től kapott Hatvanytól „adósságrendező” és áthidaló kölcsönöket, amelyek alkalmanként pár ezer koronát tettek ki.⁸ Ignotus a legnagyobb, 14.000 koronás összeget 1910-ben vette fel, érte 4 ¼ százalék kamatot fizetett, azonban magát a tőkét Hatvany 1912 nyarán elengedte.⁹ Jellemző egyébiránt, hogy az érintettek miként írtak Hatvanynak ezekről a tartozásokról: Ignotus általában drámaian, Fenyő saját adósságairól a „kívülálló” iróniájával nyilatkozott, és – némi sajnálkozó humorral – ő közvetítette Osvát kérelmeit is (amíg lehetett).¹⁰

Nyilvánvaló volt, hogy Hatvany nem fog végrehajtókat küldetni a kölcsönök visszaszerzésére, ám belátható, hogy körülményes dolog életre-halálra szóló „munkahelyi” vitákat folytatni egy olyan főnökkel, aki lényegében korlátlan pénzeszközök felett rendelkezik. Mindazonáltal Hatvany nagyvonalú ember volt, és a pénzt nem használta arra, hogy másokat – közvetlenül vagy közvetetten – véleményük megváltoztatására kényszerítsen. Mindez életbevágó volt Fenyő számára, aki az 1911–1912-es Nyugat-válság alatt többször is egyértelművé tette, hogy ő minden körülmények között Osvát érdekeit fogja képviselni, és ha sor kerül Osvát eltávolítására, vele fog tartani.¹¹ Fenyő ugyanis főállásban a Gyáripárosok Országos Szövetségének titkáráként dolgozott, és Hatvany-Deutsch Sándor volt a hivatali főnöke. (Fenyő emlékezései szerint Hatvany-Deutsch Sándor nyilvánosan nem foglalt állást a Nyugat-vitában, de azért elhangzott a figyelmeztetés: „Wissen Sie, Fenyő, der Laci wird Ihnen das nie verzeihen!”¹²)

A január végi összetűzés után Fenyőnek a Nyugathoz betöltött „pénzügyminiszteri” pozíciója is megingott. Hatvany Lajos – a szerkesztőség kikapcsolásával – Miklós Lászlóra bízta a kifizetések felügyeletét. Miklós nemcsak a Hatvany-Deutsch vállalatbirodalomban töltött be fontos pozíciókat, de Miklós Andor testvéreként Az Est Lapkiadó Rt. igazgatótanácsának is tagja volt: nyilvánvaló, hogy a Nyugat összes ügyével nem foglalkozhatott. Hatvany Veigelsberg Viktor jogászt, Ignotus öccsét is bizalmával tüntette ki. Ebben nem feltétlenül Ignotus személye jelentette a garanciát, inkább Miklós Lászlóé, hiszen Veigelsberg Viktor az 1910-es évek elején Az Est Rt. felügyelő

⁸ Fenyő Miksa – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1907. április 26. = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (továbbiakban: MTA KIK) Ms 380/59; illetve lásd Fenyő 1910. december 8-i levelét (adatai az előző jegyzetben).

⁹ Lásd Ignotus 1912. június 10-i levelét, amelynek címzettje nem a *Levelek Hatvany Lajoshoz* című kötetben feltüntetett Ady Endre, hanem Pap Dávid, Hatvany Lajos jogtanácsosa (*i. m.*, 640–641).

¹⁰ A századelő Magyarországon egy pályakezdő tanító például havi 100 koronás bért kapott, míg egy villamosvezető napi 12 óra munkáért havi 72 koronát. Távoli becsléssel egy korabeli korona mai áron körülbelül 1.000–1.200 forintot ért.

¹¹ Fenyő Miksa – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. február 4. = *Levelek Hatvany Lajoshoz*, *i. m.*, 140–142. (A levél kötetbeni datálása korrigált.)

¹² „Tudja-e, Fenyő, hogy a Laci ezt magának soha nem fogja megbocsátani.” *Feljegyzések és levelek a Nyugatról*, szerk. VEZÉR Erzsébet, Bp., Akadémiai, 1975, 116.

bizottságában is helyet kapott. Ám Hatvanynak idővel el kellett fogadnia, hogy Fenyő ismeri legjobban a Nyugat üzleti viszonyait;¹³ a mecénás a könnyebb ellenállás irányában haladt, és Fenyő néhány hét múltán visszakapta „miniszteri tárcáját”.

A részvénytársaságot megbénító szakítás veszedelme elhárult, azonban a szerkesztők felkészültek Hatvany ellenakcióira. Osvát úgy gondolta, hogy legkésőbb a másfél éves „türelmi időszak” lejártával Hatvany megpróbálja őt elmozdítani az állásából, ám „ha már időt adtak neki a védekezésre, akkor neki ezt okosan fel kell használnia”.¹⁴ A legsürgősebb feladat a Nyugat távollévő szerzőinek tájékoztatása volt, nehogy a munkatársak meggondolatlan nyilatkozatokkal, vagy – adott esetben – szerződéssel kötelezzék el magukat Hatvany mellett. Osváték nyilvánvalóan átgondolták az érveiket, hiszen a szimpatizánsoknak szóló levelekben számos szövegszerű egyezés mutatkozik.

A levelezésből részt vállalt Szini Gyula és Bán Ferenc, de a kapcsolattartás döntő hányadában Fenyőre hárult. A Párizsban tartózkodó Ady meggyőzésében Schöpflin Aladár is részt vett. Schöpflin Ady számára is hiteles információforrásnak minősült, hiszen közismert volt irodalmi ügyekben tanúsított higgadtsága, másfelől Schöpflin a Nyugat konfliktusairól elfogulatlanul mondhatott véleményt, hiszen ő a Franklin Társulat alkalmazottja volt. Ady egyébiránt maga is tudta, hogy a *status quo* fenntartása elsődleges érdek, hiszen nem sokkal a válság kitörése előtt a Nyugat Rt. nagyvonalú szerződést kötött művei kiadására. A megegyezés engedélyezte Adynak a más orgánumok számára való munkát is, de legfontosabb pontja szerint a költőnek élethossziglan tartó fizetést biztosított.¹⁵ Ady tehát ragaszkodott a messzi idegenben tartózkodó „beteg ember” szerepéhez, és a január–februári konfliktusról a sajtóban nem nyilatkozott.

4.

A szűkebb szerkesztőségen belül éveken át Ignotus volt Hatvany bizalmasa, reá hárult tehát a csalódott mecénással való levelezés. Ignotusnak amúgy is „nagy bűnei” voltak, hiszen Hatvany eredetileg az ő támogatásával lépett fel Osváttal szemben.¹⁶ A levelekben, amelyeket Ignotus 1911 február–márciusában Hatvanynak küldött, erős csillapító szándék mutatkozik. Ignotus nem fogadja el, hogy a Hatvany és Osvát közötti szakítás végleges volna. *A fő üzenet:* kis megingás történt, de minden folytatódhat a régi gyakorlatnak megfelelően – bizonyos kiegészítésekkel és a szükséges korrekciókkal.

¹³ Fenyő Miksa – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. február 26. = BUDA, *i. m.*, 74–75.

¹⁴ Révész Béla – Ady Endrének, Budapest, 1911. március 1. = ADY, *Levelezése (1910–1911)*, *i. m.*, 228.

¹⁵ *Tessék színt vallani: Osvát Ernő szerkesztői levelezése*, kiad. KOSZTOLÁNCZY Tibor, NEMESKÉRI Erika, Bp., Gondolat – Országos Széchényi Könyvtár, 2019, I, 516–518.

¹⁶ Elek Artúr – Móricz Zsigmondnak, Róma, 1911. február 12. Kézirat: <http://digiphil.hu/o:mzs-lev.tei.1040> (Letöltés ideje: 2021. április 17.)

Inspiráló és kedvező kicsengésű hírek érkeznek tehát Berlinbe, még ha ezek csekély jelentőségűek is.¹⁷ Ignotus késelem nélkül számol be arról, hogy a szerkesztők odaadó munkálkodásának köszönhetően mennyi-mennyi szép és érdekes dolog történt a Nyugatnál – elsősorban Hatvany protezsáltjaival. Kovács Júlia könyvéről Lesznai Anna (Hatvany unokahúga) ír,¹⁸ Szép Ernőnek „gyönyörű kis verse fog most jönni”,¹⁹ sajnos Lengyel Menyhért új darabját nem méltányolja a buta és irigy kritika, de Ignotus „melléje ugrik” és megmenti Lengyelt.²⁰

Ignotusnak kezére játszik a Magyar Figyelő 1911. januári megindulása is. Ignotus többször figyelmezteti Hatvanyt, hogy a Nyugatnál, amely szerinte nem más, mint a konzervatívok által ostrom alá vett vár, össze kell tartaniuk: ebben a légkörben nem vihetik a közönség elé a belső konfliktusaikat. A Magyar Figyelő az ő elveszejtésükre szövetkezett, Ignotus küszöbön állónak mondja Herczeg Ferenc ellenük való „rettegetes kirohanását”, illetve egy bizonyos „Nyugatölő cikk” megjelenését.²¹ A dolgot sokban árnyalja, hogy a polemizálást Ignotus kezdte Tisza Istvánnal, a Magyar Figyelő szerkesztőbizottsági elnökével.²²

Világosan kitűnik, hogy Ignotus kontrollálni kívánja Hatvany megjelenéseit a Nyugatban. Veszélytelenebb, ha ő szerepelteti Hatvanyt – 1911. március 1-jei figyelőiben többször is utal mecénásukra. Mindemellett Ignotus olyan témákat javasol Hatvanynak, amelyek őt a Nyugathoz kapcsolják, de nem érintik a szerkesztéspolitikai vitát. Hatvanyt drámaírásra biztatja, szinte feladatául szabja, hogy múltó érdekességű dolgok helyett valódi művészi teljesítménnyel vívja ki a kortársak elismerését: „mondom, drága fiam: neked most az a magad iránt való első kötelességed, hogy írj; jó, szép és komoly dolgokat, amik előtt hasra kell esnie mindenkinek”.²³ Hogy volt-e ebben cinikus él, ma már nem tudható. Hatvany energiáinak lekötésére Ignotus azzal is megpróbálkozik, hogy polémiát generáljon a Jung Ungarn folyóirat egy pontatlan megjegyzéséből; Hatvany 1911 januárjától ugyanis Vészi József Berlinben kiadott német nyelvű, de magyar érdekltségű folyóiratának szépirodalmi szerkesztője lett.

Az 1911. február 15-i szám lapszemléjében Peisner Ignác – többek között – úgy fogalmazott, hogy a legfiatalabb, radikális esztétikai irányt követő magyar irodalmárok

¹⁷ Ignotus – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. február 23., 27., március 1. = *Levelek Hatvany Lajoshoz, i. m.*, 109, 111, illetve MTA KIK Ms 383/105.

¹⁸ Hatvany Lajos korábbi élettársának, Kovács Júliának *Az árva Mariska napjai* címmel a Nyugat adta ki regényesített emlékezéseit – Lesznai Anna dicsérő kritikája *Az árva Mariska naplója* címmel az 1911. március 1-jei számban olvasható (495–497).

¹⁹ SZÉP Ernő, *Szonett*, Nyugat, 1911. március 1., 460.

²⁰ Lengyel Menyhért *A próféta* című színdarabját mérsékelt sikerrel mutatta be a Vígszínház 1911 februárjában. IGNOTUS, *Lengyel Menyhért Prófétája* (Nyugat, 1911. március 1., 494–495.).

²¹ Ignotus – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. február 27., március 1., 7., = *Levelek Hatvany Lajoshoz, i. m.*, 111, 112–113, illetve MTA KIK Ms 383/105.

²² IGNOTUS, *Húszezer korona*, Nyugat, 1911. február 16., 321–324; lásd Uő, *Irodalmi céh-rendszer*, 1911. március 1., 503–504.

²³ Ignotus – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. március 2. = *Levelek Hatvany Lajoshoz, i. m.*, 113–115.

Hatvany Lajos körül csoportosulnak.²⁴ Ignotus február 23-án Hatvanynak panaszkodik, hogy „a Jung Ungarn ellen nagy az elkeseredés ifjú írói körökben, kik különben azon méltatlankodnak, hogy a J. U. a Nyugat öregei iránt is méltatlan”, és kéri, hogy Peisner helyett a következő szemlét Hatvany készítse el, egyúttal a Nyugat-mozgalomról is írjon, orvosolva az itthoni „öreges és fiatalok” sértettségét.²⁵ Aznap este Ignotus találkozik Vészi Józseffel, színleg békeközvetítőként lép fel, valójában nyomást gyakorol Vészire, hogy tegyen gesztust a Nyugatnak és menessze Peisnert. Vészi természetesen felismeri a „revolverezést”, és levélben figyelmezteti Hatvanyt Ignotus kevéssé kollegiális szándékaira:

Hát én erre érthető megsemmisültséggel azt feleltem, hogy tudtommal nem vétettem ama fiúk ellen semmit, folyóiratom szépirodalmi irányát már az első számban az ő irányukba állítottam be, arra pedig, hogy Peisner helyett én írjak minden hónapban a Nyugatról, egyéb nagymérvű elfoglaltságomra való tekintettel, nem vállalkozhatom. Ha tehát a fiúk bőszerű indulata nem enyhülne, hát bele kellene törődnöm abba, hogy a Jung Ungarnról az egész magyar sajtóban csak két lap hallgat: a Bud.[apesti] Hirl.[ap], meg a Nyugat, ami azonfelül, hogy pikáns, még engem különösen szórakoztató [!] is. [...] Nem azért írtam meg részletesebben ezt a kis epizódot, mintha valami különös súlyt vetnék az egész dologra. Inkább csak el akartam kissé pletykálni.²⁶

Ignotus közben táviratot küld Hatvanynak, a Vészivel történt megbeszélést „megegyezésként” találja, és immáron Vészi nevében kéri Hatvanyt, hogy Peisner „referádáját” ne közölje („dobd el”), ellenben írja meg a Nyugatról a cikket a Jung Ungarnba.²⁷ Végül minden marad a régiben, de nyilvánvaló, hogy több újságírónak is kellemetlen hete volt. A fentebb idézett Vészi-levélből az is kiolvasható, hogy Vészi Ignotusszal mint fontoskodó sajtómunkással tárgyalt, a *szövetségének* Hatvanyt tekintette – és nem csak azért, mert a Jung Ungarn sikere mindkettejük szívügye volt. Vészt és Hatvanyt olyan berlini sajtó- és színházi vállalkozások kötötték össze, amelyeknek pénzügyi „volumenére” Ignotus nem is gondolhatott.²⁸

²⁴ „Das jüngste literarische Ungarn, das eine radikale ästhetische Richtung verfolgt und der ungarischen Poesie neue Pfade zu bahnen bestrebt ist, scharft sich um Ludwig Hatvany und gibt eine Halbmonatsschrift unter dem Titel »Nyugat« (Westen) heraus, die von Ignotus (Hugo Veigelsberg), Max Fenyő und Ernst Osvát redigiert wird” – írja Peisner Ignác a *Zeitschriftenschau* rovatban, majd néhány cikkre külön is felhívja a figyelmet (Jung Ungarn, 1911. február 15., 304.). A Jung Ungarnról újabban lásd RÓZSA Mária, *Magyar irodalom a Jung Ungarn című folyóiratban*, Magyar Könyvszemle, 2002, 317–321; SZÉCHENYI ÁGNES, *A Nyugat német mása: Jung Ungarn, Berlin, 1911 = Nyugat népe: Tanulmányok a Nyugatról és koráról*, szerk. ANGYALOSI Gergely et al., Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2009, 178–199.

²⁵ Ignotus – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. február 23. = *Levelek Hatvany Lajoshoz*, i. m., 109.

²⁶ Vészi József – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. február 25. = *Uo.*, 110.

²⁷ Ignotus – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. február 24. = *BUDA*, i. m., 74.

²⁸ Vészi József – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. március eleje = *Levelek Hatvany Lajoshoz*, i. m., 116.

5.

Március elején Ignotus arra a következtetésre jut, hogy Hatvany képtelen felülemelkedni a sérelmeken, és hogy (volt) pártfogójuk újabb „akciók”-ra készül: Hatvany az Osváték által hangoztatott irodalmi autonómia elvét vagy nem értette, vagy nem volt hajlandó elfogadni.²⁹ Ekkor azonban már megkezdődnek a tárgyalások a Nyugat reménybeli új befektetőivel, és talán valóra válhat Ignotus régi terve is: ha vezérigazgatói állást kapna a Nyugatnál, megszabadulna a napisajtó nyűgétől.³⁰

Ignotus tehát elhagyja a korábbi kedélyeskedést, és 1911. március 2-i levelében egyértelmű feltételeket fogalmaz meg, mondhatni, ultimátumot intéz Hatvanyhoz. Elismeri ugyan, hogy Hatvanyval „kicsit igazságtalanság történt és egy kis darabig még történhetik”, azonban óvja Hatvanyt „a rechthaberkedő újra meg újra feleléstől”,³¹ és figyelmezteti, hogy kiadói jogainak érvényesítése – pusztán a hivatali jogosítványok alapján – újólag a „személyes hatalmaskodás” benyomását keltené. Ignotus rámutat arra, hogy egy lap sikerét nem csak az üzletvezetés rátermettsége biztosítja: vannak nehezen szisztematizálható tényezők – ízek, hangulatok –, amelyek egy folyóirat jellegzetességét adják, és az olvasók számára vonzóvá teszik. A Nyugatnál elismerik Hatvany szervezői és támogatói közreműködését, de Hatvany – és itt Ignotus már-már kíméletlen – híján van a pénzzel meg nem vásárolható érdemeknek:

Nélküled és agitációd nélkül a Nyugat egészben is, embereiben is rég felfordult volna. De végre is: a munkákat, amik a cachet[-]ját³² megadják, nem te írtad. Az embereket, akiket placra állított, nem te fedezted fel s nem te adtad be az embereknek. A művészeti és irodalmi tételeket, amelyeket irányba képvisel, nem te formuláztad. Nem is tehetted, egyiket sem, az időbeli egymásutánnál fogva sem, mert te melléje ugrottál annak a valaminek, ami nagyjában már megvolt, melléje ugrottál, hogy megmentsd, megvédd és lehetségessé tedd. De, mint Arany János barátod mondja: végre sem te köpted.³³

Az évek során Ignotus talán most először beszél Hatvanyhoz nyíltan és egyértelműen: az általa megfogalmazott érvek – sok tekintetben – ugyanazok, mint amelyeket Osvát

²⁹ Hatvany Lajos – Ady Endrének, Berlin, 1911. március második fele = ADY, *Levelezése (1910–1911)*, i. m., 236.

³⁰ Fenyő Miksa – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. március 4. = *Levelek Hatvany Lajoshoz*, i. m., 116–117.

³¹ rechthaberisch (ném.): konok, önfefű

³² cachet (fr.): egyéni bélyeg, jellegzetesség

³³ Ignotus – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. március 2. = *Levelek Hatvany Lajoshoz*, i. m., 113–115. („Ételét én tettem, a micsodás, azzá; / Ételét én köptem”, ARANY JÁNOS, *Buda halála, Tizedik Ének: Etele hadba mén.* <https://mek.oszk.hu/11400/11457/11457.htm> Letöltés ideje: 2021. június 20.)

szimpatizánsai hangoztattak. Ignotus immáron egyértelműen Osvát mellett áll, és ki nyilvánítja, hogy nem járul hozzá szerkesztőtársa lefokozásához.

Következő levelében Hatvany is elhagyja a díszítményeket: visszautasítja, hogy mások mondják meg neki, mit tegyen; újra „beavatkozást” fontolgat, és a maga részéről egy „proklamációs cikk” megírását helyezi kilátásba. Mindez Ignotus március 7-i válaszleveléből derül ki. Ignotus e pontokba szedett, ugyanakkor zilált benyomást keltő levelében egyfelől Hatvanynak szóló csodálatos, korlátlan lehetőségeket ígérő, valójában *tartalmatlan* kitételek tűnnek fel: „úgyis minden megtörténik s az, amit akarsz”, „a dolgok *maguktól* érnek meg és alakulnak”, „úgyis minden elrendeződik, ami maga meghatározatlan”. Valójában e levél az utolsó figyelmeztetés. Ignotus szembesíti Hatvanyt azzal, hogy ha egy újabb sajtóügyet robbant ki, mint írócéhen kívüli ember a konzervatívok és a modernnek közös céltáblájaként fog szerepelni. Hatvanynak meg *kell* értenie, hogy a társszerkesztői felhatalmazáson kívül másra nem nagyon számíthat. A Nyugatnál Osváttal együtt *kell* működnie, a nevét *majd* fel fogják tüntetni, de azt is csak akkor, ha helyesen cselekszik: azaz csendben marad.³⁴

6.

1911 kora őszen Hatvany Lajos nézeteiről Cserna Andor akart vitát rendezni az általa szerkesztett Aurora folyóiratban, a felkérő levelet is kiküldte, bár az Aurorát maga Hatvany sem tekintette érdemleges fórumnak.³⁵ Szeptemberben az Aurora megszűnt, a magyarországi közgyűjteményekből az utolsó lapszámok hiányoznak. Nem tudható, hogy az ankét egyáltalán megindult-e. Az Osváttal való leszámolást Hatvany az év végére halasztotta.

KOSZTOLÁNCZY TIBOR

egyetemi adjunktus

ELTE BTK, Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet

kosztolanczy.tibor@btk.elte.hu

*Run-of-the-mill at Nyugat Periodical
(January-March 1911)*

Abstract: In August 1910, the Nyugat Publishing Public Limited Company was established based mostly on the financial resources of Baron Lajos Hatvany. The editorial office launched

³⁴ Ignotus – Hatvany Lajosnak, Budapest, 1911. március 7. = *Levelek Hatvany Lajoshoz, i. m.*, 112–113. (A levél kötetbeni datálása korrigált.)

³⁵ Cserna Andor – Ady Endrének, Budapest, 1911. augusztus 29., illetve Hatvany Lajos – Ady Endrének, Budapest, 1911. szeptember 1. = ADY, *Levelezése (1910–1911), i. m.*, 278–279, 282–283.

new series of books, and invested big sums of money into representation. Nevertheless, the circulation of the periodical stagnated, so, in half-year's time, the company produced enormous deficit. In early 1911, Baron Lajos Hatvany tried to put the blame on the senior editor, Ernő Osvát, who rejected to alter his editorial policy. Hatvany started a silent war against Osvát trying to destroy Osvát's reputation before the public. In this paper, I reconstruct how the co-editors (Ignotus and Miksa Fenyő) calmed down Hatvany with promises and insignificant corrections in the editing process. They succeeded to maintain the virtual peaceful situation until they found new investors.

Keywords: Nyugat periodical, literary policy, Ernő Osvát, Baron Lajos Hatvany

DOI: [10.37415/studia/2021/3-4/280-288](https://doi.org/10.37415/studia/2021/3-4/280-288).

Open Access: Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

